

den met
met —
ijke goe-
men-
van
plaats
mensch
gericht
de ge-
plaats
gestreefd
amische,
wijs ge-
wereld
voorbe-
gswijze,
lefinatie,
podzake-
nvatting
omie is
th heeft
a. a. ter
ragen in
arbeider
ling der
der vol-

RAGT.

end aan
sstudie-
n afzon-
k luidt
voeding
en liefde
verant-
wer-
onze
leven in
zoodat
t. steeds
te chris-
worde."

ing over
wordt in
n onder
en 15
ergeven,
natuurlijk
rinddoel
dd, men-
doel is
stoun is
zending-
self aller-
en, mee-
begrijpen
woorden
zending
ven kan.
tge zen-
langstel-
et geheel
rken. Er
temming
temming
reelven.
omrent
ristelijke
geziets-
doelt —
telijk de
het op-
bedoelt
gsbesef,
egenover

maken.
de Zen-
et vraag-
te moet
n kracht
aat niet
noodig;
ede me-
maar al-
endings)
menschen
an zen-

m, want
de be-
te laten
wat van
at doen.
then wel
„studie“
nu de
feit is
or zeet,
ten door
En lust?
erkt. Ge-

makkelijk zal het misschien niet vallen, maar ook deze arbeid zal onder den zegen des Heeren vrucht dragen; is de zending niet Zijn werk?

De Z. S. R., waarvan wij boven spraken, heeft de opvoeding krachtig ter hand genomen; hij heeft door zijn boekhandel verscheidene handleidingen uitgegeven voor de zendingstudie-kringen, o.a. de Islam, het Animisme, Hedend, zending in onze Oost, Suriname, enz. Aan de zendingstudiekringen kunnen echter uit den aard der zaak niet zooveel deelnemen, en de moeilijkheid blijft, hoe voor die kringen genoegzaam bekwaame leiders te vinden. Om deze te kweeken, en om bij steeds meerderen kennis der zending aan te brengen, zijn de Zendingstudie-conferenties opgericht, waaraan wij onder den titel „Lunteren“ een volgend maal een afzonderlijk artikel hopen te wijden.

Maar die studie-kringen en conferenties zijn toch ook weer niet voor de groote menigte; de tienduizenden komen daar niet, doch slechts de honderden. Onze kinderen op de Zondagsscholen en de lagere scholen moeten worden bereikt; geldt ook hier niet: wie de jeugd heeft, heeft de toekomst? Zal dit echter gaan, dan moeten onze onderwijzers ertoe worden opgevoed. Ook dit werk is door de Z. S. R. ter hand genomen. Vergeet echter niet de breede, breede stroom van arbeiders, die nu over vrijen tijd betrekkelijk ruime beschikking krijgen; kan er voor hen niet iets gedaan worden? Deze vraag is beantwoord door de heeren Smeenk en Baas op de huishouding-conferentie te Lunteren; ook dit wagentje is in het spoor.

De catechisaties en het verenigingsleven mogen echter niet achterblijven. En dan moet nog naar een weg gezocht, om de velen te bereiken, die onder de opgesonde categorieën niet vallen: huismoeders enz. Uit al het genoemde blijkt duidelijk, dat de opvoeding der gemeente des Heeren in de zending-kennis reeds tamelijk groote afmetingen heeft genomen, maar wij zijn er nog niet, nog lang niet. Zullen wij het ideaal (niet bereiken) maar benaderen, dan zullen de predikanten de leiding moeten geven. En daarom ontbreekt nog maar al teveel.

J. D. WIELENGA.

LITERATUUR EN KUNST.

Moderne letterkunde en Christelijke opvoeding.

Wat leest ons Christenvolk?

VI.

Is ons christenvolk, speciaal het gereformeerde type, lees-lustig, heeft het ambitie voor literatuur?

Mits ge de uitdrukking literatuur neemt in zijn meest algemeene betekenis, mag deze vraag onbeschroomd bevestigend worden beantwoord.

Het blijft een opene vraag, of ooit de scheldtaal, die het „denkend“ deel der natie tegen het volk van de nachtschuit zich heeft veroorloofd, werkelijk gemotiveerd is geweest, zeker is thans, dat de orthodoxe christenen, ook uit een oogpunt van algemeene beschaving, den toets der vergelijking met de vrijdenkende medeburgers gerustelijk kunnen doorstaan.

Reeds in het christendom op zichzelf, in het kennen van den bijbel en het meeleven met de kerk, is een element van cultuur, waarmee onze kritiek-grage tegenstanders ternauwernood hebben gerekend.

Het kind, dat wordt opgevoed in de bijbelsche sfeer, komt al vroeg in aanraking met de schitterende en onovertroffen letterkunde uit den glanstijd van Israël. Het hoort de onvergelykelijke poëzie der psalmen, en het prachtig proza der evangelisten en apostelen. Het wordt met zijn geest in zijn prilste jeugd ingeleid in de oude wereld van Babel, Egypte, Kanaän, Griekenland en Rome. Het hoort van Faraö en Nebukadnezar, Herodes en Augustus, het reist naar Jerusalem, Mesopotamië, Corinthe en Rome. De blik wordt verruimd terug naar het begin en vooruit naar het einde der wereldgeschiedenis.

Zou de aanraking met al deze begrippen en werkelijkheden geen invloed oefenen op de geestesgesteldheid van het kind ten opzichte van het wereldbeeld en het wereldleven ook in dezen tijd?

Zeker, bekrompen goesten, achterlijke zieltjes, die uitsluitend leven achter de horretjes van hun huiskamer en achter de kruisboogvensters van hun naakte kerkjes, zijn er overvloedig geweest in onzen kring en er zijn er nog, die met hun tijd niet meegaan, zelfs dien tijd niet kennen, maar in het algemeen is de geestestempel der positieve christenen zeker niet armer gestoffeerd dan bij de „kinderen der wereld“.

Ik kan hier uit eigen ambtelijke ervaring spreken. Toen schrijver dezes predikant was op een zeer armoedig (ook cultuurarm) dorpje op een der Zuid-Hollandsche eilanden, vond hij daar een type menschen, die in hun lange, vrije avonden te gast gingen aan veel geschakeerde literatuur. Ze lazen niet alleen Erskine en Van der Groe, maar bedelden ook bij den dominé om een pas verschenen boek, waarvan ze den titel in hun krant hadden gelezen. In vele gezinnen werd geregeld iedere week „De Heraut“ uitgeleend, en zelfs weet ik van een bouw-knecht, die zijn vrouw, moeder van een reusachtig

gezin, iederen Zondag Kuypers' artikelen over „De Gemeene Gratie“ van a tot z voorlas.

In de steden is uit den aard de toestand minder gunstig. Er is teveel, dat het evenwicht van het normale huiselijke leven verstoort. Maar toch mag zonder gevaar voor tegenspraak aangenomen, dat de mensch, die in een christelijk gezin zijn opvoeding genoot, en elken Zondag opgaat om de prediking te hooren, waarin ook met de vragen van den dag en de problemen van den tijd wordt gerekend, niet in ontwikkeling achterstaat bij hem, die zijn vrijen tijd zoek brengt met het aanschouwen van romantische draken in een bioscoop of van puur lichamelijke wedstrijden op het sportterrein.

Wat van het algemeene peil der volksbeschaving onlangs openbaar geworden is door een enquête, in Amsterdam gehouden in verband met het feit, dat straks ook de vrouw naar de stembus zal gaan, heeft genoegzaam bewezen, dat men de kinderen der „nachtschool“ niet meer op christelijk erf heeft te zoeken. Onder den titel „Nij wij kiezen gaan“ heeft het Handelsblad de resultaten bekend gemaakt van dit onderzoek, ingesteld onder arbeiders, winkelfrouwen, kantoorbedienden, atelier-meisjes, verpleegsters en ook onderwijzeressen; voor het overgrote deel van onkerkelijken huize, en wat daar alles openbaar kwam is verbijsterend. Het is gebleken, dat tal van fijn geleitende „dame-tjes“ wel een korfbal, maar slechts bij uitzondering een boek of krant in de hand namen, en dat de overblijfselen van het vroegere onderwijs op school zoozeer waren versmolten, dat velen op de meest eenvoudige vragen (waar ligt Java? — wat is de hoofdstad van Noord-Holland?) het antwoord schuldig bleven.

Donner dan deze vermaakjagende menschen kunnen de „kerkelijken“ in geen geval wezen. Ja, ik zou thans gerust een vergelijkend onderzoek aandurven tusschen hen, „die niet weten, hoe een kerk er van binnen uitziet“, en de meelevende leden der gemeente van Christus.

Bedenk vooral, om u een duidelijk beeld van den vooruitgang in beschaving bij de „kerkelijken“ te vormen, dat sinds een kwart eeuw het getal der intellectueelen zoodanig is gegroeid, dat allerwege christelijke Mulo-scholen, gymnasia en hogereburgerscholen moesten worden gebouwd. De christelijke burgerschool in Amsterdam kan de leerlingen (meer dan 400) nauwelijks bergen. De „kerkelijken“ zien bijna dagelijks toenemen in hun rijen de mannen en vrouwen van studie en vorming, doktoren, advocaten, leeraars, schrijvers, en hier en daar steekt zelfs het hoofd op een „begenadigde“, die het altaar der kunst bedient en wiens geniale kracht ons zelfs door de „wereld“ wordt benijd.

Wanneer men ons, als beschavingmenschen, het recht van meespreken ontzegt, wijzen wij, niet met trots, maar met dankbaarheid, naar onze langzaam opbloeiende wetenschap (ik noem nu alleen het physiologisch laboratorium in Amsterdam, dat zelfs in het buitenland de opmerksaamheid trekt), en vragen, of het „denkend“ deel onzer natie één man heeft, die in de schaduw van den grooten calvinist-reformator, Dr. Kuypers, kan staan.

Om dus te weten wat de gestadige vermeerdering aan intellectuele kracht voor invloed heeft op onze verhouding tot het beschavingsterrein, waarvoor wij thans bijzonderlijk de aandacht vragen, namelijk de moderne letterkunde, kunnen we niet verstandiger doen dan eerst bij de officiële inrichtingen van christelijk onderwijs op informatie uit te gaan.

Worden de leerlingen op deze instituten opzettelijk met de nieuwe, door velen zoo gevreesde, letterkunde in aanraking gebracht?

Ik neem als voorbeeld een boekje, dat op tal van positief-christelijke inrichtingen als leidraad bij de behandeling der letterkunde gebruikt wordt, de werkelijk mooi en soms boeiend geschreven „Historische Schets van de Nederlandse Letterkunde“, door Dr. C. G. N. Vooy's, een boekje, dat blijkbaar in de heele Nederlandse schoolwereld opgang gemaakt heeft, daar het reeds in tienden druk verscheen.

Reeds spreekt voor zichzelf het feit, dat men op christelijke instituten in een opvoedkundig zóó teer en gewichtig vak een leidraad kiest, welks schrijver in niets laat merken, dat hij een positief christen is.

Maar de inhoud van dit aantrekkelijke boekje spreekt nog meer.

Zoo ziet ge hier dan, dat van de 192 bladzijden niet minder dan 60, dat is bijna één derde, gewijd worden aan de letterkundige beweging, die met „De Nieuwe Gids“ is begonnen, en dat de namen van Emants, Kloos, Van Eeden, Verwey, de Meester, Couperus, Alletrino, Van Doyssel en Coenen, niet alleen worden genoemd, maar dat ook hun persoon en werk beknopt, maar volledig, wordt besproken.

Door dit werkje komt de discipel van het christelijk onderwijs in contact met al de voorvechters, die in de letterkundige revolutie van '80 zonder vrees, helaas, niet zonder blaam! de verouderde letterkundige cultuurwereld hebben aangetast en ten deele afgebroken.

Tot op zekere hoogte kan een in kennis brengen van den orthodox opgegroeiden leerling met de school van '80 bij niet één normaal denkend christen kritische verwondering wekken, het zou beslist

een gaping in de cultureele opvoeding zijn, wanneer onze kinderen van een zóó duidelijk tijdperkmakende beweging werden onkundig gelaten, maar wat wel eenigermate tot verwondering aanleiding kan geven, ook bij den ruim voelenden opvoeder, is het feit, dat in deze handleiding ook de voornaamste geschriften der modernen worden gekarakteriseerd en ten deele beoordeeld gemaakt, en vooral, dat de leerling hier in aanraking komt met boeken, die zelfs de „paganist“ aarzelen zal in zijn huiskamer op de tafel te laten liggen, als daar zijn: „Studies naar het naakt model“ van Frans Netscher, „Mariha de Bruin“ van A. R. van Groeningen, „Kamortjes-zonden“ en „Diamantstad“ van Heyermans, „Levensgang“ van Querido, „Geertje“ van Johan de Meester, „De Berg van Licht“ van Louis Couperus, „Hartstocht“ van Jeanne Reyneke van Sluwe, en „Inwijding“ van Marcellus Emauts.

Hier staat men voor een feit, dat wel even tot nadenken stemt.

B. W.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Van Raalte en de aansluiting bij de Reformed Church in Amerika.

„Wij laten Sectegeest.“
Rapport van het behandelde in een vergadering der predikanten en enige ouderlingen der Hollandsche kolonie in Michigan, 4 Juni 1849.

De auto-suggestie vermag heel wat! Men kan zich zoo lang den pols voelen om te weten of hij ook te vlug slaat, dat hij straks begint te jagen als had men eenige graden koorts. Men kan zoo lang de dingen willen zien als men zich zelf opdringt dat ze moeten zijn, of ook wel dat zij wezen zullen, dat men ze ten slotte ook zoo ziet. Het eigenaardig verschijnsel doet zich bij enkele historici voor dat zij de Afscheiding willen zien als een uiting, als een daad van sectarisme, zij hebben zichzelf zoo lang voorgepraat, dat de Afscheiding sectarisch van karakter is, dat zij, hoe klaar uit de feiten ook het tegendeel ieder onbevooroordeelde moet zijn, dat maar niet zien, zelfs niet meer kunnen zien, tenzij ze den sterken wil bezitten om zich te ontworstelen aan de auto-suggestie waarender zij staan. De medicus die met zulke patienten te doen heeft, moge den patient al wijzen op de meest sprekende verschijnselen, die juist het tegenovergestelde bewijzen van wat de patient omtrent zijn toestand zich verbeeldt, telkens weer merkt hij tot zijn teleurstelling, dat zijn patient weer het horloge in de hand neemt om den pols te controleeren.

Doch de goede medicus houdt aan en voert immer meer nieuwe bewijzen aan om den zieke te overtuigen dat zijn toestand normaal is. Het moet ook ons niet verdrieten om tegenover de historici die nu eenmaal tegen alle klare feiten in toch nog beweren dat de Afscheiding voortkwam uit secte-geest, aan te houden om het tegendeel te wijzen. Wie weet of het ons eindelijk niet gelukt om ze van onder de auto-suggestie uit te krijgen.

Stel U voor! In een stuk dat niet erg breed van inhoud is en dat niet als antwoord op eenige beschuldiging of ter wederlegging van een boosaardige aantijging dient, maar in een stuk waarin de be-tuiging van het hoofd van dit artikel best had kunnen worden gemist, daarin betuigt een van de vaders der Afscheiding bij den aanhef direct: wij laten secte-geest. Die wij zijn vier predikanten met een twintigtal ouderlingen, die om conscientie-vrijheid te kunnen genieten uitgeweken zijn naar een vreemd land, waarin zij aan de schrikkelij-ke ellende ten prooi zijn geworden; dat waren lieden die geplaagd en gehoord waren in het oude Vaderland, op directe aanhijzing van de hoogere besturen der Kerk, die ze liet hongerigen, die ze niet hoorde, die ze vervolgde en uitwierp, en nu kwam er tot hen in Amerika een uitnoodiging van een kerkgemeenschap, die met de Vaderlandsche kerk denzelfden naam droeg, die er een dochter van was, een uitnoodiging om zich bij haar aan te sluiten. Wat zou meer voor de hand hebben gelegen dan een korte en besliste, zij het dan ook vriendelijke afwijzing, indien deze Afscheiden „Pelgrims“ gedreven waren door secte-geest. De mond zou direct gestopt moeten zijn aan de lasteraars dier kloeke mannen, als zij kennis dragen van het antwoord dat de „voortrekkers“ hebben gegeven op de vraag van Dr. Wijkoff.

Naar het voorgeven van de critici der Afscheiding waren die uitgeweken sectaristen en wat lazen wij omtrent deze mannen, niets minder dan dat zij tot voorzichtigheid moesten worden gemaand door hem die ze nodigde tot aansluiting. Niet te „driftig“ broeders, zoo moes! Dr. Wijkoff waarschuwen. En waarom waren deze mannen zoo haastig, niet in de eerste plaats omdat zij het meer van het „Oosten“, dat is van de Duch Reformed in de Oostelijke Staten verwachtten, dan van „Boven“, maar omdat deze mannen vreemd waren van den secte-geest, ja, die naar hun eigen uitdrukking „haatten.“ O die mannen, die vóór alles leefden voor en met de kerk, die mannen waren haast kinderlijk blij dat zij daar in Amerika met een Hervormde Kerk in aanraking kwamen, die zij voor de oude Vaderlandsche Kerk mochten houden. Ja, dezen mannen is later tot een ernstig

verwijt gemaakt, dat zij maar hebben aangenomen wat zij niet konden weten, dat n.l. die Hervormde Kerk in Amerika nog eene Gereformeerde Kerk was; hun is verweten, dat zij al te lichtvaardig hebben gehandeld met zich aan te sluiten.

Dit verwijt rekent te weinig met het feit dat deze broeders zoo gaarne geloofden wat zij vurig wenschten te mogen gelooven. Wil men den voortrekkers, die Afscheiden waren, iets ten laste leggen, dan kan hen eerder ten kwade worden geduid, indien dit een verwijt zou mogen zijn, dat zij te weinig „sectarisch” van aanleg waren. Sectarisch de Afscheidenen! Die lieden dorsten naar kerkelijke gemeenschap met allen die Hervormd of Gereformeerd waren, ja hun liefde deed zelfs aannemen dat Gereformeerd waren, van wie men dit zelfs niet eens goed wist. Allen wilden zich vereenigen met de ware Gereformeerden. Sommigen, het zullen wel de Petrus-naturen zijn geweest, moesten gemaand worden toch geen overhaaste stap te doen. Anderen, vooral de nachtere en bekwaame leiders, wilden niet overhaast te werk gaan, doch ook deze Vader der Afscheiding was zulk een vijand van sectarisme, dat hij op den voorgrond stelde, dat te haten. Maande hij dus tot voorzichtigheid, werkte hij remmend bij de voortvarende broederen, men moest toch niet denken dat dit voortkwaam uit sectarische gevoelens en neigingen en daarom een schriftelijk verslag opstellende van het behandelde op die eerste vergadering — een verslag dat gelezen moet worden en ook door alle historici, die van deze zaak schrijven, geraadpleegd is naast het rapport, door Dr. Wijkoff uitgebracht op de vergadering van de Kerken in het Oosten, die hem hadden uitgezonden — zoo ving hij aan met de betuiging: „wij voelen zeer sterke behoefte aan de gemeenschap der heiligen. Wij haten secte-geest.”

Welke sectaristen voelen deze behoefte sterk? Julst omdat de broeders het sectarisme haatten, daarom neigden zij er zoo sterk toe om zich aan te sluiten bij de Reformed Church. Hun liefde tot de Gereformeerde leer en kerk had hun geleid tot hun actie in het vaderland. Die Actie was uitgegaan op hun uitwerking. De procedure, gevolgd met den proponent Van Raalte in het oude vaderland, strekt tot het meest overtuigend bewijs, dat zo mannen van gereformeerde overtuiging den toegang tot de gemeenschap der Kerk belemmerden, gelijk op cynisch brutale wijze Dr. T. Kohlbrugge buiten de kerk werd gehouden. De Amerikaanse broeders zijn niet vrij te pleiten van te groote voortvarendheid. De meest heet gebakerden achten het niet eens noodig, deze hoogst gewichtige gelegenheid vooraf met hun kerkeraden en de leden te bespreken. Dit was niet in orde. Doch euvel duiden zulken we het den voortrekkers niet. Het ware beter dat zij geluisterd hadden naar de waarschuwing van den voorzichtigen Van Raalte.

Echter, wij mogen ons die eerste Classis-vergaderingen niet voorstellen als in alle opzichten beantwoordende aan de regelen van het gereformeerde kerkrecht. Was het al niet veel dat de afzonderlijke gemeenten zich niet op zichzelf hielden en dat zij direct naar een onderling kerkelijk verband zochten? De afvaardiging was niet in alle deelen naar de Kerkorde van Dordrecht, maar was het zoo heel erg dat leden der vergadering werden geacht als de ambtsdragers die ter vergadering tegenwoordig waren. Kan men het zich niet indenken, dat toen bij Dr. Wijkoff's komst de broeders ter vergadering in haast waren te zamen geroepen, zij daar kwamen zonder lastbrief en nadere instructie. Geen Agendum kon worden rondgezonden. Geen punt van het agendum kon zijn de aanstuiting. Dat tot haar in beginsel werd besloten, ik geef het toe, het was niet in alle deelen conform het Geref. Kerkrecht. Toch werd daartoe niet definitief besloten. Men mag ook niet spreken van een bepaald beding dat werd gesteld. Ja, één beding werd gesteld en wel dat deze kerken niet zouden worden geïncorporeerd bij de Classis Michigan van de Reformed, maar als afzonderlijke Classis bij het Oosten.

Als sommige broederen niet zoo „driftig” waren als de anderen en als Dr. Wijkoff zeide, dat „zij de meest mogelijke vrijheid behielden, om, wanneer te eeniger tijd een kerkelijke verbintenis bevonden (werd) te strijden met hunnen godsdienstigen bloei of genot, ons een broederlijk vaarwel te wenschen, en weder op zichzelf te gaan”, dan mag men dit geen beding noemen. Dit was slechts eene herinnering. Immers de emigranten kenden de kerk waarbij sommigen wilden, dat men zich zoo dra mogelijk zou aansluiten, niet genoeg. Zij waren nog maar zoo kort in dit vreemde land. Zij hadden te worstelen gehad met de grootste bezwarenissen, verbonden aan de vestiging van eene kolonie in de oerwouden ten westen van de meren. Nu kwamen zij een weinig op hun verhaal. Nu leek het wel alsof de stroom van hun leven een kalmer gang zou nemen. Nu waren zij bedacht op een meer geregeld kerkelijk leven. Velen hunner verstonden het dat het niet goed was op zichzelf te blijven. Daar bood de vriendelijke kerk van het Oosten de hand der vriendschap aan. Zij droegen den naam van de kerk die haar zoo lief was, doch die in het oude vaderland zoo heerlijk was misvormd en ontwaard.

Hier hoopten en meenden zij nog te vinden de oude ware Gereformeerde Kerk en daarom in hun blijdschap wilden de meesten direct en zonder meer dan dat één beding van de Classis maar aansluiten; anderen en daaronder Van Raalte maanden tot voorzichtigheid, juist hij, die de meeste gelegenheid had gehad de Reformed te leeren kennen, juist de man van de Geldersch-Overijsselsche richting, hij was het juist die er op aandrong om eerst de leden te raadplegen. Immers deze was de zogenaamde Independentische trek van Brummelkamp en Van Raalte.

Dr. Wijkoff dit opmerkende en zelf ook van oordeel, dat men niet overhaast moest te werk gaan, naande eerstens niet te „driftig”, te haastig, te zijn en verder zeide hij tot de aarzelanden, och wanneer U later bij nadere kennismaking bezwaren moogt hebben, dan keert u in broederlijke gezindheid weer terug. Dat was geen beding, maar slechts een geruststellend woord. De bezadigde man van Albany had een woord tot de Petrus-naturen in de vergadering, tot de voortvarenden en hij wenkte en zeide: niet te hard, broeders! Hij had ook een woord tot de Thomas naturen, de aarzelanden en hij zeide: niet al te vreesachtig, broeders!

En hoe nu te verklaren dat de voortvarenden het wonden? Daar ligt eene verklaring voor de hand en zij is deze, dat de mannen der Afscheiding van huis uit „haatten den secte-geest” en toen Van Raalte dat woord neerschreef in het verslag dat hij maakte van deze zoo gewichtige en aan gevolgen rijke vergadering, toen schreef hij dat uit aller naam en hij schreef: wij haten secte-geest. Mocht gij nu verwachten dat de historici, die zich in het oude vaderland nog al eens bezighouden met de Afscheiding en dat in verband met de Hervormde Kerk, eindelijk zullen ophouden met van deze heerlijke actie te lasteren, dan koestert zij eene verwachting, die ik niet meer heb, omdat ik helaas gedwongen ben geworden door wat ik daarvan lees en hoor, dat hier opzet in het spel is. Opzet acht ik schuldig. Auto-suggestie een lijden. We hebben in dezen met geen patienten te doen, maar met moedwilligen.

Doch om den naam der groote pioniers niet onwedersproken te laten bezwalken, herinner ik even het kome woord dat ons uit Amerika toesprekt: wij haten secte-geest. Doch dat niet alleen! Wij herinneren het ook ons eigen volk, aan het tegenwoordig geslacht, opdat het het karakter der Afscheiding leere kennen of niet vergete, en wij herinneren het ook opdat wij het pad der vaderen niet verlaten en ons wachten voor den schadelijken secte-geest, die en hier en in Amerika immer rondwaart rondom de muren onzer kerken en niet immer daarbuiten wordt gekeerd.

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Bij het verscheiden van Dr. Kuyper. „Vanavond half zeven is Dr. A. Kuyper zacht en kalm overleden.”

Zoo meldde mij het Ochtendblad. En waar ik nu mijn pers-schouw gereed moet maken, ligt het voor de hand, dat ik begin met dit groote, droeve nieuws.

De „N. Rotl. Ct.” wijdt daaraan een hoofdartikel. Hierin wordt Kuyper natuurlijk beoordeeld van liberalistisch standpunt. Het meent, dat de figuur van Dr. Kuyper in de herinnering zal voortleven, ja als van een, die in zijn tijd van overwegenden invloed geweest is, doch die per slot van rekening toch te zeer buiten de werkelijkheid zijn steunpunt gezocht heeft om van blijvende betekenis voor ons staatsleven te zijn.

Maar het moet toch ook getuigen:

Hoe dit zij, in het kader van zijn tijd is Dr. Kuyper geweest de krachtfiguur bij uitnemendheid. Een roos in de journalistiek, die door vorm en inhoud zijn lezers te boeien wist; en de pakkende lenzen te voorschijn te tooveren verstand. Redenaar als geen ander, die de massa bezielden en zich den toegang tot de harten der luisternaars wist te ontsluiten. Theoloog, die zoowel de zwakheden als de hartstochten der geloovigen kende, en daarmee zijn voordeel te doen wist. Bovenal volkman, die in het gemeen wist te lezen, en in den christelijken ondergrond van de kleine burgerij zich een standpunt verwerkte, waarop hij den bouw optrokken kon, dien Groen had ontworpen, zonder ooit in het leven der menigte te hebben gegrepen.

Ook de Kerknieuws-rubriek van dit blad wijdt breed over den grooten doode uit.

De redacteur meent voor het optreden van Dr. Kuyper deze verklaring te hebben:

Wij kunnen ons voorstellen, hoe deze robuste figuur, met zijn impulsief gevoelsleven, zijn stelselmatigen geest en zijn krachtigen, driftigen wil het niet harden kon in een sfeer, die, meer godgeleerd dan godsdienstig, weinig val had op het hart van het volk, noch in een kerk met zoo vaak belijdend karakter. Voor dezen romantischen, voor dexten fantast, maar voor dezen practicus en organisator ook bood slechts het calvinisme en de calvinistische kerkorde bevrediging. Het calvinisme, dat, schoon streng en sober, in den gesublimeerden vorm der idee meerdere kleur en beweeglijkheid zou kunnen bezitten dan zelfs het roomsch katholicisme. Op den grondslag der „belijdenis” bestaand mogelijkheid tot kernvorming, ge-

legenheid tot consolidatie van gevoelens en kracht en gedachte. Maar dan moet die „belijdenis” in de formuleering van de aloude traditie de inzichten en verlangens van het moderne bewustzijn tot hun recht doen komen. Het neocalvinisme is een van de scheppingen, waardoor de thans overleden volksleider zich ten overstaan van onze vaderlandsche kerkgeschiedenis de onsterfelijkheid heeft verworven. In 't bijzonder ook op het godgeleerd en kerkelijk leven heeft Abraham Kuyper met de propaganda voor zijn geloofsideaal het stempel zijner persoonlijkheid gezet.

Hij schrijft Dr. Kuypers welslagen bij het nastroven van zijn kerkelijk ideaal allereerst toe aan zijn persoonlijke geschiktheid als organisator en propagandist. Echter is naar zijn meening de groote fictie, die Dr. Kuyper op kerkelijk terrein geestdriftige medestanders doch evenzeer verbitterde vijanden bezorgde, geweest zijn vereenzelviging van de kerk met het Koninkrijk Gods. Hun, die er aan twifelen of een zoo encyclopedische geest als Dr. Kuyper oprecht is geweest in zijn voorstelling als zou met het leven overeenkomstig de Dordtsche kerkenorde een supranatureel bevel van Koning Jezus gemeend zijn, verwijt hij gebrek aan psychologische inzicht. Immers, de tijd, waarin de rationalistische verklaring van onbegrijpelijke zielsverschijnselen voor afloende gold, is voorbij.

Over het resultaat van Dr. Kuypers arbeid nog dit:

Het groote, dat dr. Kuyper op kerkelijk gebied heeft bereikt, is, dat hij een centrum heeft geschapen, waar het orthodox-christelijke geloofsleven zich in de traditioneele vormen van de Hollandsche Gereformeerde Kerk vrijelijk heeft kunnen ontwikkelen. Nog steeds bestendigt zich de strijd van meeningen, of voor de godsdienstige opvoeding van het volk de massale kerkgemeenschap met gemengd karakter verkieslijk is dan wel de welomlijnde sectarische formatie. Het door de mannen der Doleantie geschapen verband der Gereformeerde Kerken heeft een voorbeeld geleverd van de kracht, die er uitgaat van de natuurlijke kernvorming. Waar, naar een van Kuypers tekenende woorden, met twee pannetjes gebakken wordt, verliezen de aromatische kruiden van de Belijdenis hun geur en smaken de ongesaute slier-asperges evenmin.

Het élan wordt gehinderd door geschillen om formalistische bezwellingen en stilstand treedt in, wijl de Sameesche tweelingen elk een kant willen uitgaan, doch in hun gemeenschappelijke huid pas op de plaats moeten maken.

De Doleantie is in menigen kring een bevrijding geweest. Edele drijfveeren als ernst, offervaardigheid, overgave en onbeschoortheid van getuigenis braken zich binn in die kleine formaties, die spot en hoon dorsten trotseeren en zich geldelijke schade getroosten om des geloofs wille. En nu moge het waar zijn, dat zich om het allerbeste oogenblikkelijk het allerslechtste groepeerde, en dat zelfgenoegzaamheid en zelotisme veel van het aantrekkelijke hebben bedorven, — tegenover veel oppervlakkigheid en slapheid is de Doleantie een begrijpelijke geestesopenbaring gebleken.

Wat Kuyper bijzonderlijk aan zijn „Kleine huyden” heeft gegeven, is in een architectonisch afgevoerd leerstelsel, dat, — in kleurrijke en welomlijnde onderdelen — de ziel steun en vastigheid gaf. Zijn oorspronkelijke beeldrijke terminologie schijnt een moderne „tale Kannans”, die voortleeft in menig gevleugeld woord. Maar slechts de ingewijden beseffen, wat de vele kleine en groote dogmatische uitsprekingen en stichtelijke overdenkingen voor de geestelijke opvoeding van het „christelijk volksdeel” zijn geweest.

„Het Handelsblad” bevat vanmorgen nog slechts een levensbericht van Dr. Kuyper.

„De Telegraaf” drukt een brief al te ongelukkig portret af. In een viertal kolommen geeft hij vluchtige schetsen. Het eerste vangt aan:

„Kuyper dood”...

Niet zoo gript dit bericht ons, zijne tijdgenooten, aan, gelijk het gedaan zou hebben in den tijd van zijn optreden en wassenden invloed en eindelijken zege in het staatkundig leven; of als in de deels daarachter liggende, deels daarmee samen vallende periode van zijn kerkelijken strijd, de jaren der Doleantie (1886); of toen zijn actie voor de „vrijmaking” van het Hooger Onderwijs zich met de stichting der Vrije Universiteit (1880) bekrond zag.

Maar ook thans nog, schoon de profetenmantel feitelijk reeds voor zijn heengaan hem van de schouders gleed, zal de maro van het einde zijns levens niet nalaten in wijden kring diepe ontroering te wekken.

Wat Dr. Kuypers talenten aangaaft:

Ook wie diametraal tegenover hem stonden zullen, nu hij hun verzet niet meer prikkelt, zich bepalen tot het uitspreken van hun eerbiedige bewondering voor zijn menigvuldige talenten, zijn onverwoestbare vitaliteit des geestes, zijn niet-overtroffen en zelden-geëvenaarde kennis.

Het blad kan hem nog altijd zijn pro-Duitsch zijn niet vergeven, maar wil hem den lof niet onthouden, dat hij in tegenstelling met zooveel kleinere geesten, die thans ooglonkjes werpen in een richting, waarheen zij vóór de Deutsche débacle den rug hadden gewend in „dit gevaarlijk wanbegrip” konsekwent en zichzelf bleef.

En het eindigt:

Gehaat wellicht door honderden, maar geliefd door duizenden van hier en ver over de grenzen, nalatend een naam bekend in de geheele wereld der wetenschap, een figuur onder de markantste onzer geschiedenis der laatste eeuw, ja de merk-

waard
uit d
Man
heide
haat
die d
uit d
verkle

Dat bl
te ver
te begri
Toch
zijde aan
vaard wo
Wij h
stemmen

Als pro
in eigen
heel zijn

Had hi
hij niet g
en ons l

Nu kan
voelzidig
Een m
zeldzaam

Toch o
het leven
selijke ke

Dat is
Maar o
De be

zaken ge
Telkens
plaatst: i

tot mij l
Er ging
die het te

kant tot
Prof. G
Kerkblad
gebracht

critiek:
Beg
vloers
ments
de de
in de
al: be

is, of
patiën
gem
ander
nooit

gaan
Domin
dat h
gelege

De
nooit
Aller
zijn

een
sterk
allerl
eigen
lied

aan
Mer
ze go
al ge

op as
Woor
het l
van l

zeker
rings
schied
advie
willen
het w

naade
Toch
zijn c
vraag
Gaat

schitt
werk
het w

Ma
oorde
het e
hart

tieven
Zal
meen

o.i.
Het z
bevel
omsc

wach
gevor
er va
beoos
alleen

bezoc
niet
men

enz.
lijk
verde

de v
Da
meest